

ΚΡΙΤΙΚΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΣΤΡΑΤΗΓΗ

ΡΟΔΟΔΑΦΝΑΙ.

Ἡ συλλογὴ αὐτὴ λυρικῶν ποιήσεων δὲν εἶναι ἐν πᾶσιν ἐπιτομὴ τοῦ ὀνόματός της· οἱ στίχοι ὑφ' ὧν ἀπαρτίζεται δὲν εἶναι ὅλοι οὔτε ῥόδα διὰ τὸν ἀναγνώστην, οὔτε δάφναι διὰ τὸν ποιητὴν. Ἄλλ' ὑπάρχουν τόσα ῥόδα ὅσα ἀκινδύνως καὶ εἰς τὸν κοιτῶνά σου δύνασαι ν' ἀφήσῃς νὰ κοιμηθῶν χωρὶς τὸ ἄρωμά των νὰ ἀποβῇ δηλητηριῶδες, ὡς ὑπάρχουν τόσαι δάφναι ὅσαι νὰ κοσμήσουν τὸ μέτωπον τοῦ ποιητοῦ, χωρὶς νὰ τὸν καταστήσουν ἥρωα τῶν ἀπόκριων.

Χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν ποίησιν τοῦ φίλου καὶ συνεργάτου μας κ. **Γεωργίου Στρατήγη** νομίζομεν τὸ φαινόμενον ὅτι ἡ ξανθὴ του Μούσα—πιστεύομεν νὰ εἶναι ξανθὴ, διότι τὰ πάντα βλέπει ξανθὰ—κυμαίνεται μεταξὺ δύο κόσμων, τοῦ ῥωμαντικοῦ καὶ τοῦ πραγματικοῦ καὶ τῶν ἀνταποκρινομένων εἰς αὐτοὺς δύο σχολῶν. Ἐπειδὴ πολλάκις ἐν ταῖς κρίσεσιν ἡμῶν ἀναφέρομεν τὰ δύο αὐτὰ ὀνόματα, τὰ ὅποια ἐπὶ τέλους ἐγένοντο πολεμικὰ συνθήματα δύο ἐχθρικῶν στρατοπέδων, ἀποκαλύπτομεν πλήρῃ τὴν ἔννοιαν ἣν ἀποδίδομεν εἰς αὐτά, ἐπιθυμοῦντες διὰ πραγματικοῦ νομισματος νὰ συναλαττώμεθα καὶ μετὰ φίλων καὶ μετ' ἐναντίων.

Ὁ κόσμος τῆς ποιήσεως εἶναι κόσμος ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων. Ἄλλ' ὁ κόσμος αὐτὸς ἀκριβῶς ὑπόκειται μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν πλάνην· γίνεται ὑποχείριος αὐτῆς ἢ ἐκείνης· ζῇ ἢ ὀνειρώττει· ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει· νῆφει ἢ μεθύει· νοσεῖ ἢ ὑγιαίνει. Δύνασαι νὰ νομίζῃς ὅτι ζωὴ εἶναι θάνατος· καὶ θάνατος ζωὴ· δύνασαι νὰ νομίζῃς ὅτι θάνατος δὲν εἶναι ζωὴ καὶ ζωὴ δὲν εἶναι θάνατος. Δύνασαι ν' ἀκούῃς ὅταν οὐδεὶς ἤχος φυσιολογικῶς προσβάλλῃ τὸ αἰσθητήριον ὄργανον τῆς ἀκοῆς· καὶ δύνασαι ν' ἀκούῃς μόνον ὅταν πράγματι κελαδῇ ἡ ἀηδὼν ἢ ὅταν πράγματι τραγουδῇ ἡ Ἀλκασάλ. Δύνασαι νὰ βλέπῃς ἥλιον τὸ μεσονύκτιον, σελήνην τὴν μεσημβρίαν καὶ ἄστρα μετὰ τῆς πανσελήνου· δύνασαι νὰ βλέπῃς μόνον ὅταν εἴσῃς εἰς τὸν Εὐριπὸν τὸ φαινόμενον τῆς παλιρροίας καὶ τῆς ἀμπώτιδος, ὅπως μόνον ὅταν ἀναβαίνων τὴν ἀκρόπολιν θαυμάζῃς τὰ Προπύλαια· ὑγιὲς ὢν ἀδύνατον νὰ φθίνῃς· ἀλλὰ δύνασαι νὰ φαντασθῇς νόσον καὶ ἐπὶ τέλους νὰ προκαλέσῃς τοιαύτην ὅταν δὲν πάσχῃς ἢ ἀπὸ πληθῶραν υγιείας.

Χωρίσατε τοὺς δύο αὐτοὺς κόσμους, καὶ θέλετε εὑρεῖ ἐν μὲν τῷ κόσμῳ τῆς πλάνης τὴν ῥωμαντικὴν σχολὴν, ἐν δὲ τῷ κόσμῳ τῆς ἀληθείας τὴν πραγματικὴν σχολὴν.

Ἡ ῥωμαντικὴ σχολὴ ἔχει διηνεκὴ πόλεμον μετὰ τῆς πείρας, τῆς λογικῆς, τῶν πραγματικῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἀληθῶν ἰδεῶν. Ἡ πραγματικὴ τοῦναντίον οὐδέποτε ἤρισε μεθ' ὧν ἡ πρώτη πολεμεῖ. Ἐκείνη εἶναι ὑποκειμενικὴ, αὐτὴ ἀντικειμενικὴ· ἐν τῇ πρώτῃ δηλαδὴ ὁ ποιητὴς βλέπει τὸν κόσμον ἐν ἑαυτῷ· ἐν τῇ δευτέρᾳ βλέπει ἑαυτὸν ἐν τῷ κόσμῳ. Ἡ πρώτη ἱστορικῶς ἀντιπροσωπεύει τὴν ὀπισθοδρόμειν, ὡς τοῦτο ἐγένετο καταφανὲς ἐν τῇ νεορωμαν-

τικῇ ποιήσει τῶν Γερμανῶν· ἡ δευτέρα ἀντιπροσωπεύει τὴν πρόοδον· ἐν παρενθέσει λέγομεν ὅτι ὁ Οὐγὼ, καθὼ μεγαλοφύτα, δὲν ἀνήκει εἰς σχολὴν, οὔτε δύνανται οἱ ῥωμαντικοὶ νὰ τὸν νομίζωσι διδάσκαλόν των· παρ' αὐτῷ ἡ πλουσιωτέρα φλέψ τοῦ ῥωμαντισμοῦ παράκειται τῇ πλουσιωτέρᾳ ἄρτηρίᾳ τοῦ πραγματισμοῦ· ἡ πολιτικὴ του ποίησις, ἡ σατυρικὴ του ποίησις, αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι θρησκευτικοὶ λυρισμοὶ του ὑπερπηδῶσιν ἐνίοτε τὰ ὅρια τῆς πραγματικῆς συνορεύοντες πρὸς αὐτὴν τὴν φυσιολογικὴν σχολὴν.

Μετὰ τὴν ἐξήγησιν αὐτὴν οἱ ἀναγνώσται θὰ ἐννοήσωσι καλλίτερον πάσης ἀναλύσεως, ἐὰν τοῖς εἰπῶμεν ὅτι ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ τῶν «Ροδοδαφνῶν» μετέχει καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης, πλείοτερον ὅμως τῆς πραγματικῆς ἢ τῆς ῥωμαντικῆς, τοῦθ' ὅπερ ὑπολαμβάνομεν ἡμεῖς ὡς νύξιν ὅτι ἡ ξανθὴ τοῦ φίλου μας θέλει ἀποφασίσαι ἐπὶ τέλους ν' ἀποβῇ εἰς τὴν γελῶσαν, ἀλλὰ καὶ κλαίουσαν, ὄχλην τῆς πραγματικότητος, προτιμῶσα γῆν ἢ θάλασσαν ὑπαρκτὴν ἀπὸ ἀνυπαρκτα καὶ ἐπὶ τέλους τόσον εὐδιάλυτα σύννεφα.

Τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν στηρίζουσιν ἀποδείξεις ἐξ αὐτῆς τῆς λυρικῆς του συλλογῆς· ἐξαγόμεναι· κρούων ῥωμαντικὰς χορδὰς οὐδένα πλήρῃ τόνον ἐξέκρουσε· παίζων τὸ κλειδοκύμβαλον τῆς πραγματικῆς ποιήσεως ἀπέσπασεν ἐλαφρὰς, ἱλαρὰς μελωδίας, ἀνευ παρατονῶν. Εἶναι ἀληθές ὅτι εἶναι ὀλίγαι αὗται, ὀλίγισται, καὶ τοῦτο εἶναι ἕτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ κ. Στρατήγη· ἀδυνατεῖ νὰ παραγάγῃ τέλεια ἔργα. Ἐὰν ἐξαίρεσωμεν τὰ δύο σοιστάκια του, τὸ *Βάλσαμο* καὶ τὸ *Στεφάνι*, ἃς προσθέσωμεν καὶ τὸ *Τί κοστίζει ἓνα τριαντάφυλλο*, μολονότι διακρίνεται τὸ τελευταῖον ἐπὶ γλωσσικῇ ἀνωμαλίᾳ, ὁ ἐπιεικέστερος κριτὴς δὲν θὰ δυνήθῃ νὰ εὕρῃ τέλειον ἄλλο ποίημα. Εἶναι ἀνίκανος νὰ τελειοποιῇ τὰ ἔργα του; Εἶναι ἀπρόσεκτος ἢ ἀφιλόκαλος; Οὐ· εἰς τὸ ἐν οὗτε τὸ ἄλλο. Ἐπιρεάζεται ὑπὸ τοῦ ῥωμαντισμοῦ. Αὐτὴ ἡ κατηραμένη νόσος ἐμποδίζει καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον τοῦ γράφειν.

Ὁ ῥωμαντικὸς τινάσσει αἰφνιδίως τὴν κόμην του, μετὰ τὴν κόμην τὴν κεφαλὴν του, ἐντείνει ὅλους τοὺς μῦς τοῦ προσώπου του, ἰδίως τὰ νεῦρα τῆς ὀράσεως, ἐνίοτε καὶ τὰ τῶν ὠτων, ἀρπάζει—c' est le mot—τὴν γραφίδα—τὴν βυθίζει—c' est le mot—εἰς τὴν μελάνην, τὴν ἀποσπᾷ ὡς κινδυν εὐοῦσαν—c' est le mot—νὰ ναυαγῇ καὶ ἄρχεται τότε σπασμωδικῶς, κάποτε φρίσων, κάποτε στενάζων, κάποτε αἰφνιδίως ἐγειρόμενος, βηματίζων ὡς στρατηγὸς βλέπων τὰ σχέδιά του προσκόπτοντα, καὶ πάλιν καθήμενος καὶ ποδοκτυπῶν καὶ χειρονομῶν καὶ θεατριζόμενος, ἄρχεται ἐνὶ λόγῳ νὰ γράφῃ.

Ἐν τοιαύτῃ νευρικῇ ταραχῇ δύναται νὰ μείνῃ ὁ νοῦς διαυγής, ἡ κρίσις φωτεινὴ καὶ ὁ ἐγκέφαλος δύναται νὰ ἐνεργῇ φυσιολογικῶς; Ὁ,τι ὁ κάλαμος γράφει εἶναι ὑψηλόν· ἡ πρώτη τυχοῦσα μωρία ὀνομάζεται ἐμπνευσις· οἱ πλημμυροῦντες παραλογισμοὶ ἀποτελοῦσιν ἐνθουσιασμόν· αἱ ῥέουσαι ἰπὸ ἄκρου γραφίδος μωραὶ καλοῦνται ἰδέαι· ἡ ἐπιπολαζούσα ἐπὶ τῶν στίχων βλακεία λαμβάνει τύπον μεγαλοφύτας· καὶ ὅταν τὸ νευρικὸν ῥευστὸν ὅπερ ἐστερεοποιήθῃ ἐπὶ τοῦ χάρτου ἐξαντλήται καὶ δίδεται τέλος—δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὄχι διότι λογικῶς τελειώνει ἡ ὑπόθεσις—εἰς τὸ ποίημα, τότε νομίζεται ἐγκλημα πᾶσα διόρθωσις τοῦ ποιήματος. Κατόπιν αὐτὰ τὰ προπλάσματα ἢ πρωτοπλάσματα, τὰ ἀγενῆ αὐτὰζωόφυτα μαλάκια, τὰ πρῶτα τῆς ὀργανικῆς δημιουργίας, στοιχεῖα, παρουσιάζονται εἰς τὸ κοινὸν ὡς

ποιήματα καὶ εἰσβάλλουσιν ἐντὸς τῆς κοινῆς γνώμης ὡς τοιαῦτα διὰ τοῦ μορφασμοῦ, τοῦ ἀγρίου βλέμματος, ἀνεστραμμένης κεφαλῆς, ἀτάκτου κόμης καὶ ῥυπαρῶν ἐνίοτε ἐνδυμάτων, ἀλλὰ κυρίως διὰ τῆς ἀμαθείας τῆς ταλαιπώρου κοινῆς γνώμης.

Τούτων ὅλων οὕτε τὸ ἑκατοστὸν δὲν λέγεται διὰ τὸν κ. Στρατήγην· διότι τὸν γνωρίζομεν· δυνατὸν ἐνθ' ὅσας ὁμιλῇ νὰ τινάσῃ ὀλίγον τὴν κόμην του, ἀλλ' ὅταν γράφῃ τὸ πολὺ πολὺ δυνατὸν νὰ τὴν βρέχῃ, ἀπὸ τὰ μαλλιά του ὅμως δὲν ζητεῖ νὰ καταβάσῃ ποίησιν.

Οὐχ' ἦττον τὸν ἐπηρέασεν ὁ ῥωμαντισμὸς κατὰ τοσοῦτον, ὥστε νὰ τὸν ἀποτρέψῃ τῆς συνηθείας τοῦ ἐπεξεργάζεσθαι, τοῦ λεπτοεργεῖν, τοῦ γλύφειν τὸ ποίημά του. Ἡ ποίησις εἶναι ὡς ἡ γλυπτική, ὡς ἡ ζωγραφική, ἡ καὶ αὕτη ἡ ἱχθυογραφία. Εἰσέλθετε, κύριοι ἱεροφάνται· τῆς ποιήσεως, εἰς σπουδαστήριον ζωγράφου, εἰς ἐργαστάσιον γλύπτου καὶ κατορθώσατε νὰ ἐννοήσῃτε πόσους κόπους καταβάλλει ὄχι διὰ τὴν σύλληψιν τῆς εἰκόνης ἢ τοῦ ἀγάλματος, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τὴν τελειοποίησιν αὐτοῦ ἢ ἐκείνης.

Ἐν μέσῳ τῶν ἀτελειῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀπροσεξίων ἀποκαλύπτομεν τόσῃν ζωρὰν ποίησιν ὡς ἐν σκοτεινῷ μοναχῶν ὑπογείῳ εὐρίσκομεν χρυσὴν chartreuse δομινικανῶν ἢ δάκρυα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς μᾶς ἔκαμε, καίτοι ἄργα νὰ μὴν ἀφήσωμεν ἀπαράτητον τὴν λυρικὴν αὐτὴν συλλογὴν, παρὰ τὴν ἀσύγγνωστον ἀπροσεξίαν τοῦ λοιποῦ τύπου.

Ὁ κ. Στρατήγη διακρίνεται εἰς πολλὰ τῶν ποιημάτων του ἐπὶ πλούτῳ πρωτοτυπίας, καὶ μᾶλλον περὶ τὰς ἰδέας ἢ τὴν λέξιν, περὶ τὸ πνεῦμα ἢ περὶ τὸ ἐνδύμα τῆς ποιήσεως. Οὕτως· εἰς τὴν *Παννυχίδα* του ἀνακαλύπτομεν φλέβα ἀληθινὴν Μυσσέ. Αἱ δύο στροφαί, τὰς ὁποίας ἀναδημοσιεύομεν ἐνταῦθα, ὡς ἐπαλήθευσιν ἀνθ' ἡμῶν:

Πρόκειται περὶ παννυχίδος παρὰ φίλῃ του. Ἡ πρώτη στροφή περιγράφει τόσον καλὰ τὸ δωμάτιόν της:

ὦ! πόσον εἴμεθα καλὰ εἰς τὸ μικρὸν κλωβίον!
Ἐδῶ δύο καθίσματα, παρέκει εἰς καθρέπτης
—Ἡ μόνη πολυτέλεια—μικρὸν ἐκεῖ κηρίον!
Μὰ τὸν θεὸν οὐδέποτε θὰ ἔμβῃ ἐκεῖ κλέπτῃς!
Ἐπὶ τῆς κλίνης τῆς μικρᾶς, παρθένος κρεμαμένη,
Καὶ ἀνθοδεσμὴ ἐπ' αὐτῆς ἐξ ἔων μαραμμένη.

Καὶ ἡ τελευταία τόσον καλὰ τὸ ξημέρωμα τῆς παννυχίδος:

Προσεπαθήσαμεν ὁμοῦ νὰ εὕρωμεν φωσφόρα!
Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθημεν. . . . Κ' ἰδοὺ ἐν τῇ σκοτίᾳ!
—Τὰ ἡῆρες; Ὁχι!—Οὐτ' ἐγώ.—Καὶ τί θὰ κάμω τώρα;
Ἀς περιμεῖνωμεν λοιπὸν νὰ ἔλθῃ ἡ πρωΐα.—
.
Ἀνέτειλε· καὶ ἄφησα παιδρὸς τὸν ἄγγελόν μου,
Τὰ φώσφορα εὐρέθησαν εἰς τὸ θυλάκιόν μου.

Λυπούμεθα ὅτι δὲν δυνάμεθα ὀρισμένως νὰ ἀναφέρωμεν ἄλλο ποίημά του, ἀλλὰ καταλήγομεν τὴν κρίσιν ἡμῶν γράφοντες ὅτι εἰς ὅλα του τὰ ποιήματα ὑπάρχει τὸ κατὰ τὸν Σενιέρου, καὶ πολὺ μάλιστα κατὰ τι, χυμὸν ἐδῶ εἰς

μίαν στροφὴν, ἐκεῖ εἰς ἓνα στίχον, εἰς μίαν ἐμφωδὸν, εἰς μίαν ἰδέαν, εἰς ἓνα γέλωτα, εἰς μέθυ, εἰς ἔκφρασιν, εἰς εἰκόνα. Ἰδοὺ τὸ μόνον λάθος τοῦ κ. Στρατήγη: Ἐσπευσε νὰ ἐκδώσῃ τὴν συλλογὴν του.

Καλιθεάν.

ΕΜΠΡΟΣ! Σ' ΤΟΝ ΙΛΙΣΣΟΝ!

Ἐμπρὸς μὲ βήματα ἄργα 'στοῦ Ἰλισσοῦ τοὺς κήπους
Γυναῖκες, ἄνδρες, γέροντες καὶ νέοι καὶ παιδιὰ,
Ν' ἀκούσετε λογῆς λογῆς φωναῖς, τραγούδια, κτύπους,
Καὶ νὰ περάσετε ἐκεῖ μὲ γέλοια τῇ βραδυᾷ.
Ἐκεῖ ζουρνάδες, πῖφερα, λαγούτα καὶ κλαρίνα,
Μούτρα πολλὰ, διάφορα καὶ κάθε μιᾶς φυλῆς,
Ἐκεῖ γλεντᾷ χωρὶς λεπτὸ ὁ κάθε σεβνταλῆς,
Ἀξέννοιαστος 'στῆς συμφοραῖς, στὴ φτώχεια καὶ στὴν πείνα.

Τί Γερμανίδες σοδαραῖς, τί ἄγριαις Φραντζέζαις,
Μὰ τί μιν ὄρε ὕψηλὸ, τί θεῖος ἀμανές!
Ἐκεῖ ἐμαζευτήκανε ἀκόμη κι' Οὐγγαρέζαις,
Κι' ἀπὸ φυλαῖς ἐγέμισε ὁ κάθε καφενές.
Τώρα κανεῖς 'μπορεῖ νὰ 'πῇ, χωρὶς νὰ ἀμφιβάλλῃ,
Αἱ σχέσεις τῆς πάτρίδος μας πῶς τούτῃ τῇ φορᾷ
Μεθ' ὅλων τῶν Δυνάμεων πηγαίνουν μιὰ χαρὰ,
Καὶ νὰ σηκώνῃ ἀψηλὰ μὲ θάρρος τὸ κεφάλι.

Ἐμάθανε πῶς γρήγορα θὰ γίνουμε μεγάλοι,
Καὶ πῶς θὰ εὕρουν ἄφθονο μέσ' στοὺς Ρωμηοὺς παρᾷ,
Καὶ νὰ! ἀμέσως Ἱταλοὶ, Ἑγγλέζοι, Οὐγγροὶ, Γάλλοι,
Ἐς τὰ κλασικά μας χρώματα πηδῆσαν μὲ φτερά,
Ἦλθαν κι' αὐτοὶ νὰ φᾶν ψωμί ἀπ' τὰ πολλὰ μας πλούτη,
Κι' ἐνθ' ἡμεῖς ἐβγήκαμε παντοῦ 'στὴ ζητιανιά,
Μέσ' 'στῶν κλεινῶν μας Ἀθηνῶν τὴν κάθε μιὰ γωνιά
Βλέπεις μὲ χέρι ἀνοικτὸ τὸν ζήτουλα Χουντούτη.

Ἐμεῖς ζητοῦμε ἀπ' αὐτοὺς, καὶ ἀπὸ μᾶς ἐκεῖνοι,
Ἐμεῖς τοὺς λέμε «Δόστε μας τὴν πατρικὴ μας γῆ»,
Καὶ ὁ Χουντούτης εἰς ἡμᾶς τὸ χέρι του προτείνει,
Καὶ μᾶς φωνάζει «Δόστε μου παράδες καὶ φαγί.»
Ζητιά! αὐτοὶ, ζητιάνοι ἡμεῖς. . . περίφημα! ὦραϊα!
Λοιπὸν γλεντᾶτε, Ἕλληνες, κοντὰ 'στὸν Ἰλισσό,
Κι' ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἄργυρο μᾶς φέρνει καὶ χρυσὸ
Καὶ ὁ Παπαρηγόπουλος ὁ φίλος κι' ἡ παρέα.

Souris.